

Inhoud

Inleiding	7
1 Geld stinkt niet <i>Over waarde, sparen, banken en hypotheken</i>	11
2 Geld voor iedereen <i>Over economie</i>	33
3 Geld kost geld <i>Over rendement en risico</i>	57
4 Geld voor later <i>Van spaarpot tot pensioen</i>	77
5 Met geld maak je geld <i>De beurs</i>	103
6 Geld als water <i>Praktische beleggingslessen</i>	119
Websites	133
Over de VEB	137
Register	139

Inleiding

Een van de vragen waar iedereen wel eens over heeft nagedacht, is: ‘Wat zou je doen met een miljoen?’ Je hebt je vast wel eens verlekkerd bij het idee dat het stapeltje monopolygeld aan het begin van het spel echt geld zou zijn. Maar waar veel mensen liever niet over nadenken, zijn vragen als: ‘Wat zou je doen als je morgen al je geld kwijt zou zijn?’ of ‘Weet je eigenlijk wel hoeveel geld of inkomen je hebt als je over een aantal jaar met pensioen gaat?’ Dat soort vragen is minder leuk, maar ze moeten wel regelmatig worden gesteld.

Dit boek gaat over geld. Over wat geld eigenlijk is en vooral over wat je er wel en niet mee kan. Geld is geweldig, als het er niet was, zou het uitgevonden moeten worden. Maar geld is ook de bron van veel problemen. We kunnen niet zonder, en de meeste mensen komen altijd tekort.

De financiële wereld heeft zich in één generatie stormachtig ontwikkeld en is onherkenbaar veranderd. In de jaren tachtig van de vorige eeuw bracht je je geld nog naar de bank om op je spaarbankboekje bij te schrijven, tegenwoordig word je door de bank uitgenodigd ook eens gebruik te maken van beleggingsfondsen, opties, turbo's, gestructureerde producten met allerhande ingebouwde exotische derivaten en ga zo maar door.

Het onderwijs in Nederland heeft maar weinig aandacht besteed aan deze ontwikkeling en daardoor heeft de gemiddelde Nederlander een forse kennisachterstand. Dat komt natuurlijk ook omdat lang niet iedereen een ‘hoofd voor cijfers’ heeft of het leuk vindt zich in de kleine lettertjes van een pensioenfonds of bank te verdiepen.

In elk geval heeft dit ertoe geleid dat relatief veel Nederlanders niet goed nadenken over hun financiële situatie. Veel mensen kopen te dure of onnodige financiële producten of worden zelfs het slachtoffer van onkundige en soms regelrecht misdadige partijen. Je mag zelf bepalen in welke categorie de affaires rond Legio Lease, Icesave, DSB Bank, Palm Invest en de woekerpolis-sen precies vallen, maar als er meer kennis was geweest onder de klanten, waren de financiële gevolgen van deze affaires veel minder desastreus geweest.

Om de financiële basiskennis te vergroten heb ik dit boek geschreven. Het is gebaseerd op de canon van tien essentiële onderwerpen, die door de Vereniging van Effectenbezitters is samengesteld. Het zijn tien thema's die de basis vormen voor wat iedere Nederlander zou moeten weten over financiële zaken. We zullen er allemaal direct of indirect mee te maken krijgen.

1. rendement;
2. risico;
3. de beurs;
4. aandelen;
5. obligaties;
6. opties;
7. inflatie;
8. de economische cyclus;
9. moderne financiële geschiedenis;
10. pensioen.

Dit boek bestaat uit zes hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk gaat over geld: wat is dat eigenlijk? Hoofdstuk 2 biedt je enkele essentiële economielessen. In het derde hoofdstuk wordt ingegaan op het dynamische duo risico en rendement. Hoofdstuk 4 gaat vooral over het opbouwen van een spaarpot of een pensi-

oen. Het vijfde hoofdstuk gaat over de beurs en alles wat daar te koop is. Hoofdstuk 6 brengt wat praktische lessen voor wie (zelf) wil gaan beleggen. De tien onderwerpen uit de financiële canon komen op deze wijze allemaal aan bod.

Alle hoofdstukken zijn ruim geïllustreerd met tips en voorbeelden uit de actualiteit of de (recente en minder recente) geschiedenis. Ik heb geprobeerd om de soms lastige onderwerpen zo eenvoudig mogelijk uit te leggen. Achterin geef ik nog een lijst met websites voor wie zich verder wil verdiepen in bepaalde onderwerpen.

Ik wens je veel leesplezier en hoop dat je je na lezing van dit boek weerbaarder voelt tegenover bank of pensioenfonds. Het is echt van groot belang – we worden er door de omstandigheden zelfs min of meer toe gedwongen – dat we allemaal onze financiële toekomst in eigen hand nemen.

Patrick Beijersbergen
Januari 2011

Geld stinkt niet

Over waarde, sparen, banken en hypotheken

Geld speelt een belangrijke rol in ieders leven vandaag de dag. Maar veel mensen weten er maar weinig van. Dat is jammer, want het is een ongelooflijk interessant onderwerp.

Wat is geld eigenlijk? In de eerste plaats is geld een betaalmiddel. Het is wel handig als je een salaris krijgt in de vorm van geld, waarmee in de winkel kan worden afgerekend. Stel je voor dat je iedere keer bij de kassa van de supermarkt zou moeten afspreken dat je volgende week anderhalf uur vakken komt vullen...

Toch was ruilhandel voor de uitvinding van geld zoals we dat nu kennen de enige manier om aan spullen te komen die je niet zelf kon maken. Een boer met kippen ruilde bijvoorbeeld eieren met een houthakker voor hout om zijn kippenhok te repareren of hij ruilde zijn eieren met iemand anders voor groenten en fruit. Erg praktisch is dit systeem niet: er moet steeds onderhandeld worden en als er bijvoorbeeld een tijdje weinig behoefte aan eieren is, heeft de kippenboer een groot probleem, want hij kan zijn eieren niet lang bewaren.

Om dit probleem op te lossen kun je een bepaald product dat waardevast is en door iedereen gewild is, tot rekeneenheid maken. Dat kan bijvoorbeeld zout zijn of schelpen of berenvachten. Deze producten krijgen dan de functie van geld: goederengeld. Het is handig als het betaalmiddel niet snel bederft en gemakkelijk te transporteren is. Je accepteert bijvoorbeeld een berenvacht als betaling, niet omdat je deze graag wilt hebben, maar omdat je er vertrouwen in hebt dat die berenvacht altijd wel voor iets anders kan worden geruild. Dat vertrouwen is essentieel. Elk betaalmiddel of geld wordt snel waardeloos als er geen vertrouwen meer in is.

In de tijd van het Romeinse Rijk, zo'n 2000 jaar geleden, was zout een waardevol product. Je had nog geen vriezer of koelkast en veel etenswaren werden geconserveerd door ze te 'zouten'. Bovendien was zout moeilijk te winnen. Dat maakte de prijs hoog en stabiel, waardoor het uitermate geschikt was als betaalmiddel. Soldaten in het Romeinse leger werden betaald met zoutstaven, *salarium* genoemd. Ons woord *salaris* en het Engelse 'salary' zijn daar direct van afgeleid.

Goud is de meest bekende vorm van goederengeld en ook vandaag de dag wordt goud nog altijd gezien als een zeer waardevast goedje. Volgens goudkenners is de koopkracht van goud nu nog altijd ongeveer even groot als duizenden jaren geleden toen het voor het eerst als geld werd gebruikt. De allereerste bankbiljetten waren dan ook niet meer dan een papieren recht op een bepaalde hoeveelheid goud.

'Pecunia non olet' is een Latijnse uitdrukking die 'Geld stinkt niet' betekent. De spreuk is bedacht naar aanleiding van de invoering van een belasting op urine door de Romeinse keizer Vespasianus, zo'n 2000 jaar geleden. Urine was destijds geld waard. Eigenaars van openbare toiletten in Rome verkochten de ingezamelde urine aan wasserijen en textielbewerkers en over de opbrengst moest belasting worden betaald. Volgens de overlevering zou Vespasianus hebben gezegd, toen zijn zoon Titus commentaar had op de urinebelasting, dat een munt niet stinkt ook al was hij afkomstig van urinebelasting. Vandaag de dag geef je met de uitdrukking aan dat het niet uitmaakt waarmee je je geld verdient. Tegenwoordig heten openbare toiletten in Italië nog altijd 'vespasiani' en in Frankrijk is het een 'vespasienne'. 'Pecunia non olet' is in Nederland een van de meest gebruikte namen voor beleggingsclubs.

Rente

Om aan geld te komen moet je werken of iets verkopen. Arbeid en goederen hebben een prijs die wordt uitgedrukt in geld, zoals euro's. Geld zelf heeft ook een prijs, de rente. Wie 1000 euro wil lenen, zal dat met rente moeten terugbetalen. De prijs van geld, de rente, is een vergoeding die de geldschieter zal vragen omdat hij zijn geld een tijdje kwijt is. Dat brengt namelijk allerlei risico's met zich mee: degene die het geld leent, kan failliet gaan of met de noorderzon vertrekken. Om het risico te verkleinen kan een onderpand worden gevraagd, zoals een huis bij een hypotheeklening van de bank.

Wat is een bank eigenlijk?

Bij een bank kun je een spaarrekening openen of een lening nemen. De eerste banken waren eigenlijk niet meer dan een loket

met een grote kluis erachter waar geld kon worden gebracht of geleend om het later weer op te halen of weer terug te brengen. Door rente te rekenen kan de bank haar kosten vereffenen en wat winst maken. Dan moet zij uiteraard wel meer rente ontvangen dan vergoeden: de rente op leningen is daarom meestal hoger dan de rente op een spaarrekening.

Geld wordt steeds minder waard

Een risico dat een bank of een andere geldschieter loopt als deze geld uitleent, is het risico dat het geld na verloop van tijd minder waard wordt. Dit verschijnsel, dat bijna altijd optreedt, wordt inflatie genoemd. Zoals Wim Sonneveld zong:

*Ik heb hun vaders nog gekend
Ze kochten zoethout voor een cent
Ik zag hun moeders touwtjespringen
Dat dorp van toen, het is voorbij
(Het dorp, 1974)*

Er zit een belangrijke economieles in dit liedje. Voor die cent van Wim Sonneveld kocht je in 1974 al niet veel meer, vandaag de dag worden de muntjes van een en twee eurocent in Nederland zelfs niet eens meer gebruikt, maar wordt er afgerond op vijf cent. Alles wordt duurder, ofwel: geld wordt minder waard. Wat tien, twintig jaar geleden een gulden kostte, kost nu vaak minimaal een euro. Is dat erg? Nee. Het feit dat alles langzaam duurder wordt, zorgt ervoor dat mensen niet te lang wachten met het uitgeven van hun geld. En dat is goed voor het hele systeem, goed voor 'de economie'. Meer over de economie in hoofdstuk 2.

Koopkracht

Als de boodschappen in de supermarkt ieder jaar een paar procent duurder worden, is dat geen ramp als je inkomen ieder jaar ook maar met eenzelfde percentage toeneemt. Als de inkomsten uit een salaris bestaan, zal er in de meeste gevallen inderdaad jaarlijks een verhoging zijn die (minstens) op het niveau van de prijsstijging, de inflatie, ligt. Als je echter leeft van een vast pensioen of van de rente van een vast spaarpotje, zorgen stijgende prijzen ervoor dat je steeds minder kunt kopen doordat de *koopkracht* daalt.

Normaal gesproken is de inflatie enkele procenten per jaar. In Nederland wordt de inflatie gemeten aan de hand van de consumentenprijsindex (CPI) die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) sinds 1938 bijhoudt. Centrale banken zoals de ECB bewaken de 'prijsstabiliteit' en proberen de inflatie rond de 2 procent te houden. Geld wordt dan dus elk jaar 2 procent minder waard.

Er zijn echter perioden dat de inflatie hoger is. Dat kan verschillende oorzaken hebben. De belangrijkste is als de economie zeer goed draait. Er is dan vaak sprake van een tekort aan personeel, waardoor de lonen gaan stijgen. Daarnaast stijgen de prijzen van veel goederen door de sterke vraag vanuit de goed draaiende economie. Fabrikanten van deze producten willen de stijgende kosten doorberekenen en verhogen hun prijzen: inflatie. Dit proces kan zichzelf versterken: de hogere prijzen zorgen voor harde looneisen, die vanwege de tekorten aan geschikt personeel ook worden ingewilligd enzovoort. Op die manier ontstaat een 'loon-prijsspiraal' die soms moeilijk te doorbreken is.

Geld wordt door de jaren heen meestal steeds minder waard, de *koopkracht* ervan daalt.

Een brood van 200 miljard

In het uiterste geval loopt de inflatie volledig uit de hand en ontstaat er een 'hyperinflatie'. Hyperinflatie is een zeer sterke inflatie. Meestal wordt hyperinflatie veroorzaakt door ondeskundig beleid van de overheid en de centrale bank: er wordt te veel geld uitgegeven en dit wordt betaald door op grote schaal geld 'bij te drukken'. Gevolg: prijzen stijgen dagelijks. Dit is zeer schadelijk voor iedereen in een land. Investeerders halen hun geld terug uit hun beleggingsprojecten, spaarders plunderen hun spaarrekening en kopen daarvoor spullen omdat die dagelijks duurder worden. Er ontstaat een spiraalwerking die niet meer te stoppen is. Duitsland had hier in de jaren twintig van de twintigste eeuw mee te maken. Een kilo brood kostte in 1923 op een gegeven moment ruim 200 miljard mark. Het geld was volstrekt waardeloos geworden. Velen met een flinke spaarrekening of goed pensioen raakten door de hyperinflatie volledig aan de bedelstaf.

Reële rente

Inflatie en rente hangen sterk samen. Een hoge rente is leuk, maar je hebt er pas wat aan als je van je geld na bijschrijving van de rente ook echt meer kunt kopen in de winkel. Dat is alleen het geval als de koopkracht toeneemt. Het begrip 'reële rente' houdt rekening met die koopkracht. Als je 5 procent rente krijgt op een spaarrekening en de prijzen stijgen met 3 procent, ben je er maar 2 procent in koopkracht op vooruitgegaan. De nominale rente is 5 procent, maar de reële rente is dan 2 procent. (Om precies te zijn eigenlijk 1,94 procent, want je hebt als je met

100 euro begon 105 euro op je spaarrekening staan en betaalt 103 euro voor goederen die een jaar geleden 100 euro kostten. $105/103 = 101,94$ procent.)

Inflatie is een gevaar voor iedereen met een spaarpotje, in welke vorm ook. Als de prijzen sneller stijgen dan de rentevergoeding op de spaarrekening, wordt het spaarpotje minder waard. Door de spaarpot met andere zaken te vullen kan dit gevaar worden ingeperkt. Meer hierover in hoofdstuk 5 en 6.

Geld maakt niet gelukkig

Als er één uitdrukking een cliché is, is het wel dat geld niet gelukkig maakt. Toch wil iedereen de Staatsloterij winnen of miljonair worden. In veel talen zijn er vergelijkbare uitdrukkingen, zoals 'money doesn't buy happiness' in het Engels, dus een kern van waarheid zal er zeker in zitten. Geluk moet je in andere zaken zoeken. Geld wordt al snel een obsessie. Wetenschappelijk onderzoek van de Universiteit van Michigan toonde aan dat bij iemand die een tientje krijgt, het gebied in de hersenen geactiveerd wordt dat bij plezier actief is. Dat is hetzelfde gebied dat ons laat genieten van lekker eten of seks. Maar het gevoel bleek ook zeer tijdelijk. Hetzelfde onderzoek wees ook uit dat de rijken der aarde een vergelijkbaar geluksgevoel hebben als Afrikaanse herders die vrijwel niets bezitten. Iemand die een grote loterij wint, is uiteraard blij, maar zit na circa vijf jaar al weer op zijn oude 'geluksniveau'. Het verband tussen geluk en geld blijkt inderdaad zeer klein.

Maar er is wel degelijk een miniem verband tussen rijkdom en geluk: ongeveer 1 procent van het geluk dat mensen ervaren, wordt veroorzaakt door geld. Uiteraard worden arme mensen extra blij

van een meevaller en kan een salarisverhoging of promotie zorgen voor statusverhoging, maar uit wetenschappelijk onderzoek blijkt vooral dat deze effecten tijdelijk zijn. Het went. En de droom is altijd beter dan de werkelijkheid.

Er zijn ook verschillende voorbeelden van loterijwinnaars die hun baan opzeggen en een groot landgoed kopen, en vervolgens zeer ongelukkig worden. Achteraf blijkt dan dat zij vooral de sociale contacten van hun baan en hun burens missen.

Wat is dat eigenlijk met geluk? Zelfs chronisch zieken of gehandicapten noemen zichzelf soms gelukkig. De meeste mensen krijgen kinderen, maar verschillende onderzoeken wijzen uit dat mensen daar niet gelukkiger van worden, zeker de eerste jaren niet. Geluk ervaar je door langs pieken en dalen te gaan. Als je rijk geboren wordt, is de kans dat je ongelukkig bent misschien wel groter dan wanneer je met niets begint.

Geld maakt niet gelukkig dus, maar grappig is dat het misschien andersom wel opgaat. Onderzoek van de Universiteit van Illinois wees uit dat mensen die zichzelf als gelukkig omschrijven, later in hun leven hogere inkomens hebben dan mensen die zich ongelukkig voelen. Dus geld maakt niet gelukkig, maar gelukkig zijn maakt blijkbaar wel geld.

Werken

De meeste mensen komen aan geld door te werken voor een baas of in een eigen bedrijf. Daarbij begin je vaak onderop, met een laag salaris. Door ervaring op te doen en opleidingen te volgen word je beter in je vak en dus meer waard voor het bedrijf. Dit gaat doorgaans gepaard met hogere salarissen. Vaak verdien je aan het einde van je carrière het meest.